

KACPER MIROSLAW MILKOWSKI ▶

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wymuszone małżeństwo w wyniku porwania w krajach Azji Centralnej

Abstract

It would seem that the twenty-first century is a time in which the marriage is concluded only with love, and the woman herself can decide whom she will marry. Author of the paper presents the phenomenon which is the abduction of women for marriage. History proves that kidnapping wives have been practiced all over the world. Today, this tradition has survived primarily in Central Asia. The phenomenon of forced marriages by abduction occurs in Kyrgyzstan, Kazakhstan, Turkmenistan, Tajikistan and Uzbekistan. Bride kidnapping is a violation of basic human rights. This state of Central Asia are signatories to the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights and the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, which forbid this type of acts. It should combat all manifestations of this kind of phenomena in the world. The publication shall define the phenomenon. Central Asian states bound by many treaties, but has not led to the introduction of effective legislation. In the publication the author shall identify the factors that influence the perpetrator. Presented are also criminal law in these countries. It is worth noting that as a result of the occurrence of this kind of inhumane phenomenon occurs very frequently that the injured person is a child.

Keywords: kidnapping, Central Asia, Kyrgyzstan, crime, forced marriage, bride kidnapping, marriage

Аннотация

Может казаться, что XXI век – это время, когда бракосочетания возможны только по любви, а женщина может сама решить, за кого выйти замуж. Ав-

тор данной публикации представляет явление похищения женщин с целью бракосочетания. История подтверждает, что похищения жён практиковали во всём мире. Сегодня эта традиция сохранилась, прежде всего, в Средней Азии. Явление принудительных браков посредством похищения женщин выступает в Киргизстане, Казахстане, Туркменистане, Таджикистане и Узбекистане. Принудительный брак посредством похищения является нарушением основных прав человека. Государства Центральной Азии – это сигнатарии Всеобщей Декларации Прав Человека, Международного пакта о гражданских и политических правах, а также Конвенции о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин, которые запрещают подобные действия. Нужно бороться со всеми возможными проявлениями подобных актов в мире. В публикации автор даёт определение данного явления. Государства Центральной Азии связаны многими международными договорами, но это не приводит к внедрению эффективных юридических норм. В публикации автор указывает факторы, которые влияют на преступника. Также в публикации представлены статьи закона уголовного права в указанных государствах. Стоит обратить внимание, что в результате проявлений таких нечеловеческих действий очень часто пострадавшими становятся дети.

Ключевые слова: похищение, преступление, Киргизстан, брак, уголовное право.

Wstęp

Wydawać by się mogło, że porwanie kobiety w celu zawarcia związku małżeńskiego należy do czasów zamierzchłych. W europejskim kręgu kulturowym powszechnie uważa się, że w dzisiejszych czasach ludzie zawierają tylko związki małżeńskie, które wynikają z ich własnej, nieprzymuszonej woli, stąd poruszana problematyka porwań kobiet w polskiej literaturze jest praktycznie niedostrzeżona. Zjawisko to jest nieznanie naszej kulturze. Pomimo, że praktyka wymuszonych małżeństw, w zależności od przebiegu i okoliczności, łamie wiele fundamentalnych praw człowieka, to jednak w Azji Centralnej takie zachowania są społecznie akceptowane. Owe nieludzkie tradycje nadal występują w Kirgistanie, Tadżykistanie, czy Turkmenistanie.

Porwanie

Związek małżeński zawarty w wyniku porwania ma dla większości kobiet negatywne skutki psychologiczne, emocjonalne, zdrowotne, materialne i prawne. Nie ulega wątpliwości, że kobiety, które poddawane są takiej „nie-ludzkiej tradycji” traktowane są w sposób przedmiotowy (Rude-Antoine, 2005, s. 6). Odczuwają one bezradność i nie są zdolne do podjęcia jakichkolwiek działań, by zmienić swoją sytuację. Kobieta, która zostaje porwana, nawet, gdy się uwolni, ucieknie lub w jakikolwiek inny sposób zostanie uratowana to w swojej okolicy jest stygmatyzowana. Traktuje się ją jako „nieczystą” i uważa się, że zhańbiła honor rodziny. Taka sytuacja powoduje, że porwane kobiety nie podejmują prób, ażeby walczyć o swoją wolność i pościąganie do odpowiedzialności karnej sprawców, tylko podporządkowują się swoim oprawcom (Paprocka-Rzehak, 2016). Kobieta, która nie zachowała „czystości” ma znikome szanse, ażeby wyjść za mąż. Sięgająca zamierzonych czasów, wzmocniona przez islam tradycja wynosi na piedestał dziewictwo, którego nie można zachować, przebywając pod jednym dachem z innym mężczyzną niż ojciec, czy brat. Kobiety pozbawionej cnoty nikt już nie poślubi, a nawet gdyby znalazł się chętny, nie zgodzą się jego rodzice, gdyż ściągnęłoby to na nich hańbę. Jedynym ratunkiem dla porwanej dziewczyny jest ucieczka od porywacza przed zapadnięciem zmroku (Pytko, 2015, s. 70).

Należy także zauważyć, iż w przypadku, gdyby o braku dziewictwa dowiedział się kandydat na męża, to zgodnie z tradycją ma on prawo odesłać niedoszłą małżonkę do domu rodzinnego, co sprowadza ogromną hańbę na całą rodzinę. Powrót po porwaniu do lokalnej społeczności wydaje się zatem niemożliwy. Pozostaje wtedy takiej kobiecie wyjść za mąż za porywacza, albo wyjechać do większego miasta (najpopularniejszym kierunkiem jest Rosja), bądź co jest w ostatnich czasach coraz bardziej popularne, dokonanie chirurgicznego zabiegu przywracania dziewictwa. Niejako całe to zjawisko wynika z „zakorzenionych” przekonań lokalnych społeczności w państwach Azji Centralnej. W państwach tych wykształcił się paternalistyczny system rodziny, jako „wielkiego gniazda”, które zapewnia swoim członkom pomoc społeczną i ekonomiczną oraz psychiczne wsparcie. Dominującą rolę odgrywa mężczyzna, jako zapewniający rodzinie byt,

natomiast kobieta traktowana jest praktycznie jak własność męża. Ma to doniosłe znaczenie, gdyż kobiety nie mają zapewnionej właściwej ochrony prawnej i ich prawa nie są w pełni przestrzegane (Milkowski, 2016, s. 141). Istnieje także duże prawdopodobieństwo, że będą poddawane regularnym gwałtom (czasami w celu zajścia w ciążę) oraz różnym formom przemocy domowej. Nierzadko są narażone na przemoc nie tylko ze strony małżonka, ale innych członków rodziny. Zostają przymuszone do podjęcia wszelkich obowiązków domowych w danej rodzinie. Ofiary zostają złapane w pułapkę niechcianej relacji, maltretowane fizycznie, psychicznie i seksualnie. Sprawcy tego typu przestępstw starają się jak najszybciej, ażeby wydać potomka, który spowoduje, że kobieta pogodzi się ze swoim losem i nie dokona ucieczki. Część kobiet odczuwa, że jedynym wyjściem z sytuacji jest ucieczka do ośrodków miejskich, zanim zostaną porwane. Zwrócić należy uwagę, że dla osób w wieku 16–19 lat opuszczenie rodziny i wspólnoty może stanowić wyzwanie ponad ich siły. Bez zapewnienia jakiegokolwiek pomocy ze strony rodziny stają się łatwym celem dla grup przestępczych, które wykorzystują niedoświadczenie życiowe takich osób oraz ich sytuację życiową.

Definicje językowe

Zgodnie z definicją zaproponowaną przez W. Kopalińskiego porwanie oznaczało dawniej uprowadzenie, uwięzienie siłą, gwałtem, zwłaszcza kobiety (Kopaliński, 2003). Natomiast w Słowniku Współczesnego Języka Polskiego zdefiniowano porwanie jako „używanie siły, przemocy, stosowanie przymusu zabierania, uprowadzać kogoś wbrew jego woli, także zabierać coś, zwykle gwałtownie” (Dunaj, 1996, s. 814), natomiast Internetowy Słownik Państwowego Wydawnictwa Naukowego określa to jako „zorganizowane działanie mające na celu uprowadzenie kogoś lub czegoś” (*Internetowy słownik PWN*, 2016). Można zatem stwierdzić, że wymuszone małżeństwo poprzez porwanie jest to takie małżeństwo, w którym jedna ze stron zostaje porwana, a następnie wbrew własnej woli zawiera związek małżeński. Część naukowców twierdzi, że nie można takich sytuacji klasyfikować, jako małżeństwo ze względu na występujący brak woli, tylko określają taki stan rzeczy jedną z form niewolnictwa (Bounting, 2012). Ta-

kie małżeństwo różni się od małżeństw zaaranżowanych, które to polegają na tym, że rodzice lub upoważniona przez nich osoba (swatka) wyszukują kandydata na męża, czy żonę. Do lat 20. XX w. na porządku dziennym w Rosji były małżeństwa aranżowane, z czego dużą część była endogamiczna, czyli zawierana w określonej grupie etnicznej lub klasie społecznej (Hutton, 2007).

Prawo międzynarodowe

Organizacja Narodów Zjednoczonych uznaje wymuszone małżeństwo w postaci porwania jako formę łamania podstawowych praw człowieka, gdyż narusza godność człowieka oraz zasadę wolności i autonomii kobiety. W Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (Powszechna, 1948) w art. 1 zostało sformułowane, iż: „Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw”, natomiast w art. 2: „Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiegokolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu. Kluczowy jest jednak art. 16, w którym uregulowano, że mężczyźni, jak i kobiety mają prawo po osiągnięciu pełnoletności do zawarcia związku małżeńskiego i założenia rodziny. Zagwarantowano mężczyznom i kobietom równe prawa w odniesieniu do zawierania małżeństwa, podczas jego trwania i po jego ustaniu. Małżeństwo może być zawarte jedynie za swobodnie wyrażoną pełną zgodą przyszłych małżonków. Wypracowane standardy powodują, że państwa Azji Centralnej tj. Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan, czy Turkmenistan (w krajach tych mamy do czynienia z porwaniami małżeńskimi) są zobligowane do wdrażania odpowiednich procedur, których celem będzie w pełni uregulowanie sytuacji kobiet zgodnie z prawami człowieka wypracowanymi przez społeczność międzynarodową. Należy zauważyć, iż w momencie uchwalenia deklaracja była jedynie standardem, nie tworzyła ona w pełni skutecznego prawa międzynarodowego (ang. *soft law*) ani nie miała wiążącego charakteru. Część prawników skłania się jednak ku przekonaniu, że prawa człowieka zawarte w akcie mają formę prawa zwyczajowego, co ma powodować, iż będą one powszechnie obowiązywać.

Recepcja Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka nie następowała jednak w sposób harmonijny i jednolity. Dopiero wypracowanie Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich (Osobistych) i Politycznych (Międzynarodowy, 1966, dalej: MPPOiP) nadał moc obowiązującą postulatом w nim zawartym. Kwestie związane z godnością oraz gwarancjami małżeńskimi zostały w nim powtórzone. Kraje Azji Centralnej stały się sygnatariuszami MPPOiP, stąd zobligowały się, aby wprowadzić właściwe regulacje, które będą zapobiegać występowaniu tego typu zjawisk. Nie wystarczy tylko wprowadzenie regulacji do swoich wewnętrznych systemów prawnych, jak to ma miejsce chociażby w Kirgistanie, gdzie w zależności od szacunków od 30 do nawet 50% (w lokalnych społecznościach oddalonych od ośrodków miejskich) małżeństw jest zawieranych przez porwanie. Z tych porwań około trzy czwarte następuje bez zgody dziewczyn (Mroczkowska, 2016). Pozostałą część stanowią porwania pozorowane, które polegają na tym, że przyszli małżonkowie umawiają się w ten sposób, iż mężczyzna porwie kobietę, ażeby uniknąć obowiązku płacenia wykupu panny i posagu oraz przygotowywania przyjęcia weselnego. Zatem działania te cechują się motywacjami ekonomicznymi (Krylov, 2000).

W konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (Konwencja, 1979), której sygnatariuszami są kraje Azji Centralnej, zostało zawarte, że państwa – strony zobligowane są do wprowadzenia regulacji przeciwdziałających dyskryminacji kobiet we wszelkich jej formach. Sygnatariusze mają obowiązek podjęcia stosownych kroków w celu zmiany społecznych i kulturowych wzorców zachowania mężczyzn i kobiet oraz likwidacji przesądów i zwyczajów lub innych praktyk, opierających się na przekonaniu o niższości lub wyższości jednej z płci albo na stereotypach roli mężczyzny i kobiety. W aspekcie przeciwdziałania porwaniom kobiet podstawowe znaczenie ma art. 16 konwencji, w którym to wskazane zostało, że kobiety i mężczyźni mają równe prawo zawierania małżeństwa, swobody wyboru partnera oraz decydowania o swoim życiu prywatnym.

Porywanie kobiet, które miały stać się przyszłą żoną było powszechnie praktykowane w społecznościach koczowniczych i patriarchalnych. Młodzi mężczyźni z niewielkich, nieustannie przemieszczających się grup mieli niewielkie szanse na znalezienie kandydatek na żony w najbliższym otoczeniu, stąd zdobywali je napadając na sąsiednie plemiona. Dzięki temu, jak wskazał Russel Kleinbach – wzbogaceniu ulegała pula genów lokalnej

społeczności, co chroniło przed negatywnymi skutkami tj. choroby genetyczne, większa wrażliwość na niekorzystne warunki środowiskowe, spadek odporności organizmu, osłabienie odporności psychicznej itp. (Kleinbach i in., 2005, s. 191). W Azji Centralnej wykształcił się patriarchalizm, gdzie mąż, ojciec, dziadek ma uprzywilejowaną pozycję w rodzinie. Zazwyczaj oznacza to niższy status kobiety oraz dzieci w ramach funkcjonowania lokalnej społeczności (Castells, 2001, s. 134). Saida Gojamanli z Human Right Watch zajmujący się problematyką wymuszanych małżeństw stwierdza, iż: „W społecznościach patriarchalnych córkę traktowano jak własność rodziców. Prowadziło to często do kolizji między interesem młodego mężczyzny, który chciał się żenić jak najszybciej, i ojca potencjalnej panny młodej, który chciał uzyskać za nią najwyższą cenę, więc nie spieszył się z wydaniem dziewczyny za mąż. Najprostszym rozwiązaniem tego dylematu było porwanie” (Pytko, 2015, s. 73). Owe nieludzkie obyczaje zamiast zanikać, w dzisiejszych czasach wręcz rozkwitają. W szczególności ma to miejsce właśnie w Azji Centralnej, która długo znajdowała się pod panowaniem rosyjskich carów, a następnie komunistów. Wyzwolenie się spod reżimu ZSRR spowodowało, że lokalne społeczności odzyskały tożsamość i skierowały swoje poczynania ku tradycji. Spowodowało to wyraźne nasilenie się tego rodzaju zjawisk.

Porwania w Kirgistanie

Wskazać należy, iż państwem, które ma największy wskaźnik występowania wymuszanych małżeństw polegających na porywaniu kobiet (kirg. *alla kachuu*) jest Kirgistan. Państwo rozciągające się na prawie 20 mln ha, z czego 11 mln ha to obszary rolnicze, zamieszkuje ponad 80 grup etnicznych (Pannier, 2010). Z języka kirgiskiego *ala-kachuu* oznacza dosłownie „wziąć młodą kobietę i uciec”. Zjawisko to, które opisywane jest przez niektórych badaczy jako pewna forma tradycji weselnej, jest powszechne w tym państwie. W Kirgistanie łamane są prawa człowieka, a dokładniej kobiet, które zostają porwane, a następnie sprowadzone do kategorii rzeczy. Podczas porwania często dochodzi do zgwałcenia kobiety, aby odebrać jej tzw. „czystość” i wyrzucić presję pozostania z partnerem, który to ma zostać jej późniejszym małżonkiem. Szacuje się, iż co piąte małżeń-

stwo w Kirgistanie jest zawierane „poprzez siłę”. Dane, jakimi dysponuje Centrum dla Kobiet w Bishkeku pokazują, jak wielkim problemem jest tego typu zjawisko – informuje ono, że rocznie w Kirgistanie uprowadza się 11800 dziewcząt, a około 2000 z nich zostaje zgwałconych. Zaledwie jedna na 700 porwanych dziewcząt wnosi pozew przeciwko porywaczom. Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami w 19 % zbadanych przypadków porywacz był dla kobiety człowiekiem zupełnie obcym, widzianym często po raz pierwszy w życiu. Przeważnie porywane są dziewczyny w wieku 13–20 lat (Legieć, 2015). Absurdalność całej sytuacji obrazuje fakt, że ok. 54% mężczyzn deklaroowało wobec porywanych miłość. Swoich porywaczy kochało natomiast 28% kobiet (Mroczkowska, 2008). Jeżeli chodzi o wyżej zaprezentowane dane to odnoszą się tylko do jakiejś niewielkiej części całego zjawiska. Kobiety, które zostają porwane nie chcą „chwalić się” tym, że w przeszłości zostały porwane. Jest to dla nich wielka trauma, z którą przychodzi im żyć do końca dni. Warto zwrócić uwagę, że Kirgistan nie jest państwem, które pozwala na przeprowadzanie rzetelnych badań, w szczególności, gdy dotyczy to problemu lokalnych społeczności zamieszkujących poza granicami większych ośrodków miejskich. Należy wziąć pod uwagę to, że osoby, które biorą udział w badaniach nie kłamią tylko dlatego, ażeby małżonek nie poniósł odpowiedzialności karnej, która grozi za tego typu czyny. Kobieta, która zostaje porwana bardzo często pozostaje tylko i wyłącznie na utrzymaniu męża.

Wymuszone małżeństwa przez porwanie są potępiane przez media w Kirgistanie i penalizowane przez prawo, jednak wykształcona „tradycja” nie zanika. Ponad konstytucją i kodeksami prawnymi górują *adaty* – tradycyjne prawa zwyczajowe, których przestrzeganie jest kwestią honoru całej rodziny¹. Wiele miejscowości jest de facto rządzonych przez rady starszych i *aqsaqal*, czyli sądy, w których stosowane jest prawo zwyczajowe. Nie ma na to wpływu władza centralna². Sądy *aqsaqal* orzekają w kwestiach wynikających z prawa rodzinnego, własności i czynów niedozwolonych. W wielu przypadkach osoby zasiadające w *aqsaqal* były zaproszone na ślub panny młodej, która została porwana.

¹ <http://konflikty.wp.pl/kat,1020353,page,2,title,Dramat-Kirgizek-Porywaja-dziewczyny-by-je-zmusic-do-slubu,wid,14883957,wiadomosc.html>.

² J. Beyer, *Kyrgyz Aksakal Courts: Pluralistic Accounts of History*, „Journal of Legal Pluralism” 2006.

Alla kachuu jest zabronione przez Konstytucję oraz penalizowane przez Kodeks Karny Kirgiskiej Republiki (Criminal Code of the Kyrgyz, 2016). Konstytucja Republiki Kirgiskiej (Constitution, 2016) w art. 36 pkt 5 stanowi, że: „Żadne małżeństwo nie może zostać zawarte bez dobrowolnej i obopólnej zgody pary”. Jeszcze 4 lata temu art. 155 kodeksu karnego stanowił, że zabronione jest porywanie kobiet w celu zawarcia małżeństwa, jak również późniejsze jego zawarcie bez zgody oraz stoi to na przeszkodzie małżeńskiej i jest zagrożone karą w kwocie od 100 do 200 minimalnych płac miesięcznych, bądź karą pozbawienia wolności do lat 5. Tak sformułowany przepis powodował, iż osoby o wyższym statusie społecznym unikały jakiegokolwiek kary, gdyż mogły się niejako wykupić grzywną. Zauważyć należy, że wprowadzone regulacje praktycznie nie funkcjonowały. Czyny te nie były ścigane przez właściwe organy. Warunkiem, ażeby wszczęte zostało postępowanie przygotowawcze cały czas jest złożenie wniosku o ściganie przez pokrzywdzoną. Aby móc skutecznie taki wniosek złożyć, kobieta musiała uciekać przeważnie z domu, ażeby mąż i jego rodzina nie zmusili jej do wycofania. System prawny nie gwarantuje kobietom żadnej specjalnej ochrony, ażeby uchronić ją przed porywaczem. Społeczność międzynarodowa poprzez swoje działania doprowadziła do zwiększenia sankcji, gdyż aktualnie sprawcy takiego czynu może być wymierzona kara pozbawienia wolności od 3 lat do 10. Taki zabieg „kosmetyczny” nie wpływa jednak w żaden sposób na poprawienie sytuacji kobiet w tym kraju. Niezbędne są działania na szerszą skalę obejmujące sprawne wykrywanie takich przestępstw oraz zapewnienie odpowiednich działań, które zapewnią kobiecie ochronę. W jaki sposób są one traktowane pokazuje wypowiedź posła Kazobeka Rysypajewa, który protestował przeciwko zaostrzaniu kar za wymuszone małżeństwo, stwierdził, że: „kradzieży kobiet i zwierząt nie należy traktować jednakowo, gdyż zwierzę można zjeść, a kobiety nie”. Odniósł się on do tego, że w warunkach kirgiskich za kradzież kozy można zostać skazanym na 11 lat. Obrazuje to zresztą, w jaki sposób ustawodawca tego państwa kładzie nacisk prawny na to zjawisko. Jeszcze całkiem niedawno zagrożenie karą wynosiło 5 lat, jednak to dopiero naciski międzynarodowe wymusiły owe kroki (Bilkisu, 2014). Analizując art. 155 należy zauważyć, iż w sytuacji, gdy sprawca przestępstwa zostanie pociągnięty do odpowiedzialności karnej, to kobieta ma prawa do unieważnienia małżeństwa.

Badania zjawiska w Kirgistanie przeprowadził R. Kleinbach, które przeprowadzone zostały na grupie 543 kobiet będących w związkach małżeńskich. Z wskazanej grupy, aż 347 kobiet zawarło związek małżeński w wyniku porwania. W grupie tej znalazło się także 10 kobiet, które były porwane więcej niż jeden raz. Średnia wieku porywanych kobiet wynosi 20 lat. Zazwyczaj porywane są one w ten sposób, że mężczyzna wraz ze swoimi kompanami porywa kobietę wprost z ulicy. Bardzo częste są też przypadki odurzenia narkotykami na imprezie, bądź podania alkoholu. (Kleinbach i in., 2005, s. 195). Podważył on w wynikach opinię obrońców lokalnych tradycji, którzy uważają, że matrymonialny kidnaping jest tylko i wyłącznie sztuczką pozwalającą uniknąć kałymu – opłaty za żonę i wysokich kosztów wesela oraz ominięcie zgody ojca panny młodej niezgadzającego się na małżeństwo (młodzi wspólnie planują porwanie i stawiają go przed faktem dokonanym). Badania wykazały, że takie sytuacje faktycznie się zdarzają, lecz tylko w jednym przypadku na cztery. Aż 75% porwań odbyło się wbrew woli kobiet, a 19% zaciągniętych do ślubu dziewczyn nigdy wcześniej nie spotkało „narzeczonego”. Jak wskazuje działaczka społeczna Gazbubu Babayarowa, założycielka Kyz Korgon Institute: „kiedyś kobiety porywano głównie na wsiach, obecnie plaga rozszerza się również na miasta, w tym stołeczny Biszkek” (Pytko, 2015).

Nie można pominąć kwestii związanej z porywaniem dziewczyn poniżej 18. roku życia. Społeczność międzynarodowa poprzez swoje działania na arenie międzynarodowej wpłynęła na rząd kirgiski, aby wprowadzić przepisy zaostrzające takie przestępstwa. Nowe prawo, które pomoże chronić dorastające dziewczyny od przymusowych małżeństw przeszedł trzecie i ostatnie odczytanie w parlamencie dnia 5 października 2016 r. Za przyjęciem regulacji opowiedziało się 68 posłów, natomiast 40 było przeciwnych. Ustawa została przygotowana przy udziale lokalnych działaczy, którzy walczą o przestrzeganie praw kobiet w Kirgistanie. Ustawa wprowadzi sankcję karną do 5 lat pozbawienia wolności dla osób zaangażowanych w organizację i odprawiających religijne ceremonie zaślubin, gdzie jeden lub obydwójce z małżonków są w wieku poniżej 18 lat (Amnesty International, 2016).

Kazachstan

W dzisiejszych czasach nie tylko w Kirgistanie mężczyźni zdobywają żony za pomocą porwań. Urowadzenia narzeczonych nadal praktykowane są w Kazachstanie (Legieć, 2015). Wzrost porwań stanowi coraz większy problem w południowych regionach Kazachstanu. Porwanie kobiety w celu zawarcia późniejszego związku nazwa się *alyp qashu* i dzieli się na porwania bez zgody kobiety (*kelisimsiz alyp qashu*) oraz dobrowolne (*kelissimmen alyp qashu*). Zgodnie z Kodeksem Karnym Kazachstanu osoba, która dokonuje takiego porwania może zostać skazana na karę pozbawienia wolności od lat 10 do 15. Dobrowolne wydanie kobiety porwanej powoduje, że dana osoba jest zwolniona od odpowiedzialności karnej (oczywiście, jeżeli nie popełniła jakiegokolwiek innego przestępstwa). Takie działanie ma na celu, aby sprawca porwania kobiety mógł naprawić swój czyn. Działania takie podejmowane są czasem pod presją rodziny, czy znajomych.

Tadżykistan, Turkmenistan i Uzbekistan

Zjawisko wymuszanych małżeństw w wyniku porwania występują także w innych państwach Azji Centralnej, tj. Tadżykistan, Turkmenistan i Uzbekistan. Problematyka omówionych zjawisk występujących w wyżej wymienionych krajach została także przeanalizowana przez ONZ (Thomas, 2009, s. 2). Także i w tych państwach w związki małżeńskie wchodzi dziewczyny w wieku 15–16 lat. W uzbeckiej Karakałpacji co piąte małżeństwo jest następstwem porwania. Lokalni urzędnicy wskazują, że wszystko to spowodowane jest biedą, która nie pozwala na wyprawienie hucznego wesela i stąd tak liczne porwania. Alena Aminowa z Institute for War & Peace wskazuje, że: „do przemocy najczęściej uciekają się mężczyźni najmniej atrakcyjni i pożądanymi – alkoholicy, narkomani, bezrobotni, życiowi nieudacznicy” (Pytko, 2015). Problemem jest także niska świadomość prawna obywateli. Ludzie często nie zdają sobie sprawy, że wymuszone małżeństwo jest przestępstwem. Uważają oni, że w praktyce lokalna tradycja ma pierwszeństwo nad prawem. W Kodeksie Karnym Turkmenistanu (Criminal Code of the Turkmenistan, 2016, art. 127) dokonano penalizacji porwania kobiety w celu wejścia w rzeczywiste stosunki małżeńskie. Wymiar

kary jest niski, gdyż sprawcy grozi kara pozbawienia wolności do lat 3. Natomiast w Kodeksie Karnym Uzbekistanu (Criminal Code of the Uzbekistan, 2016) czyn został zawarty w art. 136, który stanowi, że „zmuszanie kobiety, aby zawarła związek małżeński lub kontynuowała współżycie lub została porwana z zamiarem poślubienia wbrew jej woli, a także uniemożliwianie kobiecie zawarcia związku małżeńskiego – podlega karze grzywny do dwudziestu pięciu minimalnych płac miesięcznych lub kary ograniczenia wolności do lat 3 lub aresztu do sześciu miesięcy, bądź pozbawienia wolności do lat 3”.

Choć w przepisach Kodeksu Karnego Tadżykistanu nie ma zawartych konkretnych regulacji o porwaniach małżeńskich (Criminal Code of the Republic, 2016), to można czyny te kwalifikować jako porwanie zwykłe, czy zgwałcenie. W kodeksie uregulowano jednak przestępstwo zawierania tzw. wczesnych małżeństw. Minimalny wiek, w jakim można zawrzeć małżeństwo w Tadżykistanie, wynosi 17 lat. Zgodnie z kodeksem karnym Tadżykistanu za czyn taki wymierzona może zostać kara ograniczenia wolności na okres do dwóch lat lub pozbawienia wolności do 6 miesięcy.

Podsumowanie

Wymuszone małżeństwo w wyniku porwania kobiety jest naruszeniem podstawowych praw człowieka. Należy zwalczać wszelkie przejawy tego typu zjawisk na świecie. Państwa Azji Centralnej związały się wieloma traktatami, jednak nie doprowadziło to do wprowadzenia efektywnych regulacji prawnych. Samo uchwalenie aktów prawnych nie spowoduje, że w danym społeczeństwie problem „zakorzeniony” kulturowo zniknie z dnia na dzień. Także samo zwiększanie wymiaru kar za tego typu czyny nie spowoduje zmniejszenia się tego zjawiska. Potrzebne jest skuteczne egzekwowanie prawa, co jest możliwe, wtedy gdy organy państwowe angażują się w działania i współpracują z lokalnymi społecznościami. Należy zważyć, że pomimo kar przewidzianych w kodeksach większość porwaczy pozostaje bezkarnych. Świadkowie i ofiary rzadko informują policję, a wymiar sprawiedliwości niechętnie karze sprawców takich przestępstw. Problemem jest także to, że czyny te ścigane są na wniosek ofiary. Poszkodowane kobiety jednak rzadko same zgłaszają się na policję, z przyczyn

wyżej już wymienionych, co jest kolejnym czynnikiem, który upodabnia wymuszone małżeństwa do okaleczeń seksualnych kobiet (Grzyb, 2016, s. 75).

Spółeczność międzynarodowa powinna zachęcać do zmian w procesie prawnym. Inne państwa mogłyby wskazać co można zrobić więcej, aby zniechęcić obywateli do popełniania tego rodzaju przestępstw. Społeczność międzynarodowa powinna także wspierać lokalne programy pomocowe NGO, które będą poprzez swoich działaczy i kampanie wywierać presję na lokalnych funkcjonariuszy organów ścigania i sędziów, aby traktowali takie przestępstwa w sposób bardziej poważny. Poprawie sytuacji może sprzyjać rozwijanie grupy wsparcia i ośrodków kryzysowych. Lokalne organizacje pozarządowe mogłyby współpracować z lokalnymi centrami kryzysowymi, by wspomóc ofiary porwania, które decydują się na odejście z domu oprawcy (Kennan Instytut, 2011).

Warto zwrócić uwagę, że w wyniku występowania tego rodzaju niehumanicznych zjawisk bardzo często dochodzi do tego, że poszkodowaną osobą jest dziecko. Studium Rady Europy o wymuszonych małżeństwach przytacza liczbę podaną przez Międzynarodowe Centrum Badań o Kobiatach (International Centre for Research on Women), według którego rocznie około 51 mln dziewcząt poniżej 18. roku życia zostało wydanych za mąż, co obrazuje skalę tych niehumanicznych zachowań (Rude-Antoine, 2005, s. 6).

MGR KACPER MIROSLAW MILKOWSKI

Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
kacpermilkowski@gmail.com

Bibliografia

- Amnesty International (2016, 5 października). *Kyrgyzstan: important step forward for girls' rights in Kyrgyzstan*. Pobrane z: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur58/4937/2016/en/>
- Bilkisu, I. (2014, 19 września). *Ala Kachuu – Bride Kidnapping in Kyrgyzstan*. Pobrane z: <http://www.restlessbeings.org/projects/ala-kachuu/ala-kachuu-bride-kidnapping-in-kyrgyzstan>

- Bunting, A. (2012). Forced Marriage in Conflict Situations: Researching and Prosecuting Old Harms and New Crimes. *Canadian Journal of Human Rights*, 165–185.
- Constitution of the Kyrgyz Republic (2016, 15 stycznia). Pobrane z: <http://www.legislationline.org/documents/id/5045>
- Criminal Code of the Kazachstan (2016, 15 stycznia). Pobrane z: <http://www.parliament.am/library/Qreakan/kazakstan.pdf>
- Criminal Code of the Kyrgyz Republic (2016, 15 stycznia). Pobrane z: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/kg/kg013en.pdf>
- Criminal Code of the Republic of Tajikistan (2016, 15 stycznia). Pobrane z: <http://legislationline.org>
- Criminal Code of the Turkmenistan (2016, 15 stycznia). Pobrane z: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=330150
- Criminal Code of the Uzbekistan (2016, 15 stycznia). Pobrane z: <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1712/file/a45cbf3cc-66c17f04420786aa164.htm/preview>
- Dunaj, B. (1996). *Słownik współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Grzyb, M. (2016). *Przestępstwa motywowane kulturowo*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Hutton, M. J. (2001). *Russian and West European Women, 1860–1939: Dreams, Struggles, and Nightmares*. New York: Rowman & Littlefield Publishers.
- Internetowy słownik PWN (2016, 15 stycznia). Hasło: *Porwanie*. Pobrane z: <http://sjp.pwn.pl/slowniki/porwanie.html>
- Kennan Instytut (2011, 7 czerwca) *The Rise of Non-Consensual Bride Kidnapping in Kazakhstan: Developing a Culturally-Informed and Gender-Sensitive Response*. Pobrane z: <https://www.wilsoncenter.org/publication/the-rise-non-consensual-bride-kidnapping-kazakhstan-developing-culturally-informed-and>
- Kleinbach, R., Ablezova M., Aitieva, M. (2005). Kidnapping for marriage (ala kachuu) in a Kyrgyz village. *Central Asian Survey*, 24, 191–202.
- Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (1979) przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r., Dz.U. 1982 nr 10 poz. 71.
- Kopaliński, W. (2003). *Słownik mitów i tradycji kultury*. Warszawa: Bellona.
- Krylov, A. (2000). *Postsovietskaja Abchazija*, Moskwa.
- Legieć, M. (2015, 21 stycznia). *Szokujące zwyczaje na świecie – przymusowe narzeczone*. Pobrane z: <http://turystyka.wp.pl/szokujace-zwyczaje-na-swiecie-przymusowe-narzeczone-6044267735478913a>
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (1966) otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167.
- Milkowski, K. (2016). Problematyka porwań kobiet w zawarcia związku małżeńskiego. *Kortowski Przegląd Prawniczy*, 4, 139–144.
- Mroczkowska, J. (2008). Kryzysowe narzeczone. *Forum Akademickie*, 6. Pobrane z: http://www.forumakad.pl/archiwum/2008/06/33_kryzysowe_narzeczone.html

- Pannier, B. (2010, 14 czerwca). *10 Things You Need To Know About The Ethnic Unrest In Kyrgyzstan*. Pobrane z: http://www.rferl.org/a/Feature10_Things_You_Need_To_Know_About_The_Ethnic_Unrest_In_Kyrgyzstan/2071323.html
- Paprocka-Rzehak, D. (2016). *Status kobiety w Azerbejdżanie*. Pobrane z: <http://www.psz.pl/168-archiwum/daria-paprocka-rzehak-status-kobiety-w-azerbejdżanie>
- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (1948) – rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 217 A (III) przyjęta i proklamowana w dniu 10 grudnia 1948 r.
- Pytko, K. (2015). Łatwiej porwać, niż poderwać, 8, 70–75.
- Rude-Antoine, E. (2005). *Forced marriages in Council of Europe member states. A comparative study of legislation and political initiatives*. Strasbourg: Council of Europe.
- Thomas, C. (2009). *Forced and early marriage: a focus on central and eastern europe and former soviet union countries with selected laws from other countries*. Addis Abeba: EGM/GPLHP.